

1. PISMO (OP)
HENRY OLDENBURG
IMENITNEMU GOSPODU
B. D. S.

Imenitni gospod in cenjeni prijatelj,
potem ko sem vas nedavno obiskal v vašem odmaknjenem prebivališču v Rijnsburgu,¹ sem se tako nerad odtrgal od vaše strani, da si, čeprav sem se ravnokar vrnil v Anglijo, prizadevam, da se spet združim z vami, četudi le z dopisovanjem. Védenje o trdnih stvareh, združeno z plemenitostjo in nравnostjo (s katerimi sta vas izdatno obdarili narava in lastna marljivost): vse to je tako dražljivo, da si pridobi ljubezen slehernega plemenitega moža, ki je izobražen, kot pritiče svobodno rojenemu. Zatorej, odlični gospod, skleniva roke v nepotvorjenem prijateljstvu in ga prizadevno gojiva z vsako vrsto pozornosti in uslug. Vse, vse kar vam lahko ponudi moja malenkost, štejte za svoje in mi dovolite, da si prisvojim del darov vašega duha, kolikor je to mogoče brez škode za vas.

V Rijnsburgu sva se pomenkovala o Bogu, o neskončnih razsežnosti in mišljenju, o razliki med tema atributoma in o njunem ujemanju, o naravi združitve človeške duše s telesom, dalje pa tudi o principih Descartesove in Baconove filozofije. Ker pa sva se tedaj o tako pomembnih temah pogovarjala tako rekoč mimogrede in v naglici in ker je odtlej vse to mučilo mojega duha, se v imenu prijateljstva, ki sva ga sklenila, obračam na vas in vas vneto prosim, da mi nekoliko na širše razkrijete svoja pojmovanja o zgoraj omenjenih temah in mi tako – če vam ni odveč – razložite

¹ Oldenburg je Spinozo obiskal leta 1661, morda na posredovanje svojega sorodnika Johannes Kocha (lat. Cocceius), znanega teologa in biblicista.

zlasti tole dvojce: namreč, prvič, kakšna je za vas resnična razlika med razsežnostjo in mišljenjem; in drugič, katere napake opazite v Descartesovi in Baconovi filozofiji in kako bi jih bilo po vaši sodbi mogoče odstraniti in jih nadomestiti s trdnejšimi stališči. Bolj darežljivo kot boste odgovorili na to dvojce in podobno, tesneje vam bom zavezan in bolj vam bom, če bom le mogel, zadolžen povrniti v čem podobnem.

Pri nas so že v tisku *Nekateri fiziološki eseji* nekega plemenitega Angleža, ki je mož izredne učenosti.² V njih razpravlja o naravi in elastičnosti zraka, ki jo dokazuje s 43 eksperimenti, poleg tega pa tudi o tekočnosti, trdnosti in podobnem. Takoj ko bodo natisnjeni, se bom potrudil, da vam jih bo priskrbel kak prijatelj, ki bo morda ravno prečkal morje. Medtem pa bodite pozdravljeni in pomnite mene, ki sem vaš prijatelj,

globoko naklonjeni in vdani

Henry Oldenburg

London, 16./26. avgusta 1661

² Gre za Roberta Boyla, pomembnega naravoslovca in enega od očetov sodobne kemije, ki ga je Oldenburg v zgodnji korespondenci s Spinozo temu vseskozi skušal priporočiti, kot je razvidno v nadaljevanju korespondence. Boylevi *Certain Physiological Essays* so izšli leta 1661, vendar v njih, kot komentira Curley, ni najti eksperimentov o elastičnosti zraka, ki jih je Boyle objavil že leta 1660, zato je morda imel v mislih kombinirano latinsko delo, ki v tej obliki nikoli ni izšlo.

2. PISMO (OP)
B. D. S.
NADVSE PLEMNITEMU IN UČENEMU
HENRYJU OLDENBURGU
ODGOVOR NA PREJŠNJE PISMO

Imenitni gospod,
sami boste lahko presodili, kako drago mi je vaše prijateljstvo, a le, če boste svoji skromnosti dovolili, da se ozre na vrline, ki jih imate v izobilju. Ko jih motrim, se mi zdi, da sem tudi sam nemale prevzet, da si drznem z vami skleniti prijateljstvo, zlasti ko pomislim, da si morajo prijatelji deliti vse, še posebej pa duhovne stvari. Kljub vsemu pa gre to [sklenitev prijateljstva] bolj pripisati vaši plemenitosti in dobronamernosti kakor pa meni. Hoteli ste sestopiti z višav prve in me zasuti s kopico druge, tako da me ni strah z vami skleniti tesnega prijateljstva, ki mi ga značajno ponujate in ga blagovolite prositi v zameno, zato se bom marljivo trudil, da ga bom gojil z vso resnostjo. Kar pa zadeva darove mojega duha, bi vam te – če bi jih imel – z veseljem prepustil v prisvojitev, četudi bi vedel, da mi bo to v veliko škodo. Da pa se ne bi zdelo, da vam želim odbiti, kar ste me prosili v imenu najinega prijateljstva, vam bom skušal razložiti, kaj je moje mnenje o tem, o čemer sva se pogovarjala, čeprav nisem prepričan, da bom s tem dosegel, da mi boste tesneje zavezani, razen če vmes ne poseže vaša dobrohotnost.

Začel bom torej s tem, da na kratko spregovorim o Bogu, ki ga definiram kot bitje, ki sestoji iz neskončno mnogih atributov, od katerih je vsak neskončen oziroma kar najpopolnejši v svojem rodu. Tu velja pripomniti, da z atributom razumem vse tisto, kar se pojmuje po sebi in v sebi, tako da pojem te stvari ne vključuje

pojma druge stvari.³ Tako se na primer razsežnost pojmuje po sebi in v sebi, za gibanje pa to ne velja. Pojmuje se namreč v drugem in pojem [gibanja] vključuje razsežnost. Da pa je zgornja definicija Boga resnična, je očitno iz tega, da z Bogom razumemo kar najpopolnejše in absolutno⁴ neskončno bitje. Da takšno bitje obstaja, zlahka dokažemo iz te definicije;⁵ ker pa tole ni primerno mesto, bom dokaz izpustil.

A da zadostim prvemu vprašanju imenitnega gospoda, moram dokazati naslednje. Prvič, da v naravi ne moreta obstajati dve substanci, ne da bi se razlikovali po vsem bistvu. Drugič, da substanca ne more biti proizvedena, ampak da obstajanje spada k njenemu bistvu. Tretjič, da mora biti vsaka substanca neskončna oziroma kar najpopolnejša v svojem rodu. Ko enkrat dokažem te trditve, bo imenitni gospod zlahka videl, kam merim, če bo le obenem pozoren na definicijo Boga, tako da o tem sedaj ni treba govoriti bolj odprto. Da pa bi vse to dokazal jasno in na kratko, se nisem mogel domisliti boljšega načina, kakor da vse to dokažem na geometrijski način in podvržem presoji vašega duha, tako da vam tule vse to pošiljam ločeno, v pričakovanju vašega odgovora.⁶

³ Prim. definicije na začetku prvega dela *Etike*. Definicija Boga, ki jo tu ponuja Spinoza, se ujema z definicijo substance (ali Boga) iz *Etike*, definicija atributa pa je na tej točki še precej nestabilna. V 4. pismu bo s podobno formulacijo definiral substancio. Na splošno je terminologija substance in atributa do leta 1663 nestabilna. Prim. Kajetan Škraban, »De Vriesov problem ali odnos med atributi in substancio od *Kratke razprave do Etike*«.

⁴ Lat. *absolute*: v večini primerov lahko to besedo pri Spinozi prevajamo kot »brezpogojno«, enako v pridevniški obliki. Kjer ima pomen večjo težo, kot npr. v tem primeru, ker gre za napoved E1d6, ohranjam »absolutno«. Sicer beseda v tem obdobju nima nujno teže, ki jo je dobila kasneje in pomeni »brez dodatnih omejitev ali pogojev«, »v vsakem oziru« itd.

⁵ Kot pripominja Curley, ni jasno, ali se to nanaša na zgoraj citirano definicijo ali na novo, pravkar navedeno. Vsekakor nista povsem ekvivalentni.

⁶ OP sicer ta stavek opremlja z opombo, ki napotuje na začetek *Etike*, do E1p4. Vendar je jasno, da gre v resnici za vmesno stopnjo med prvim, geometrijskim dodatkom h *Kratki razpravi* in *Etiko*. Za prvi osnutek gl. Baruch de Spinoza, *Kratka razprava* in Yitzhak Melamed, »Najzgodnejši osnutek Spinozove *Etike*«, ki je objavljen v isti knjigi. Gl. Curley, *ad loc.* (in tam citirana

Drugič, sprašujete me, katere zmote opažam v filozofiji Descartesa in Bacona. Čeprav mi ni v navadi razkrivati tujih zmot, vam želim ugoditi tudi v tem. Prva in največja zmota je, da sta odtavala tako daleč od spoznanja prvega vzroka in izvora vseh stvari. Druga je, da nista spoznala resnične narave človeškega duha. Tretja, da nista nikoli dognala, kaj je resnični vzrok zmote. Le tisti, ki so docela brez sleherne vneme in učenosti, ne vedo, kako nadvse nujno je resnično spoznanje tega trojega. Da sta odtavala od spoznanja prvega vzroka in človeškega duha, je mogoče zlahka pokazati na osnovi treh zgoraj omenjenih propozicij: zato se obračam k prikazu zgolj tretje zmote.

O Baconu bom rekel le malo, saj o tem spregovori precej zmedeno in skoraj ničesar ne dokaže, ampak kvečjemu pripoveduje. Prvič, predpostavlja namreč, da se, tudi če pustimo ob strani zmotljivost čutov, človeški duh moti že zgolj po svoji naravi in si vse namišlja po analogiji lastni naravi, in ne po analogiji univerzumu, tako da je podoben zrcalu, ki žarkom stvari nastavlja neravno površino in tako naravi stvari primeša svojo naravo itd.⁷ Drugič, predpostavlja, da je človeški um po svoji naravi usmerjen k abstrakcijam in da si umišlja, da je stanovitno to, kar je v toku itd.⁸ Tretjič, predpostavlja, da je človeški um vselej razvnet in se ne more ustaviti ali si odpočiti.⁹ Vse druge vzroke za zmoto, ki jih

besedila), za potencialno rekonstrukcijo teksta, ki ga je Spinoza poslal Oldenburgu; vsebinsko je bilo to besedilo verjetno bližje Dodatku iz *Kratke razprave* kakor *Etiki*, vendar je že vsebovalo definicije, ki jih prvo besedilo ni, s čimer se je Spinoza na metodološki ravni že približeval *Etiki*.

⁷ Precej dobeseden citat iz *Novum organum* I, 41.

⁸ *Novum organum* I, 51. Z Wolfom in Curleyjem ohranjam *fluxa* iz OP namesto *fluida*, kakor emendira Gebhardt, saj v navedenem odlomku to besedo uporabi tudi Bacon. Bacon sicer to človeško tendenco kritizira, saj je, kot pravi, »naravo bolje sekati [tj. razstavlјati] kakor jo abstrahirati«.

⁹ *Novum organum* I, 48. Bacon tu kritizira lastnost človeškega duha, da v spoznavnem procesu sega predaleč: tako si denimo ne more predstavljati konca sveta in nujno pojmuje, da je onkraj njega še nekaj več; si zamišlja neskončno deljivost črte; ali izumlja nove in nove vzroke (npr. peripatetični smotrnostni vzrok) itd.